

Is er toekomst voor het Afrika

De aanleiding om dit artikel te schrijven is het korte berichtje in De Gelderlander van 28 november 2018 en de gesprekken die daarna over het Afrika Museum, al dan niet terecht, bij een aantal van onze leden op gang kwamen.

Allerlei meningen en aannames waren te beluisteren:

- er is onvrede over het expositiebeleid
- er zijn bijna alleen fototentoonstellingen
- zelfs de sieradententoonstelling was een flauw aftrekkel van de tentoonstelling die eerder in het Volkenkundig Museum in Leiden is geweest
- de benedenverdieping heeft te lang leeggestaan
- is het einde van het Afrika Museum in zicht?
- 2024 zou een cruciale datum zijn, tot zolang loopt het contract met de paters van de Heilige Geest

- de paters hebben onvrede over het beleid dat gevoerd wordt. Redenen te over om te proberen dit eens uit te zoeken.

Afrika Museum te koop?

In de Verantwoording 2018 van de Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen (NMVW) wordt al het één en ander duidelijker gemaakt.

‘Eind 2018 maakten we spannende maanden door, doordat De Congregatie van de Heilige Geest, eigenaar van de panden en terreinen van het Afrika Museum, ons liet weten over te willen gaan tot de verkoop van hun bezittingen in Berg en Dal. We hadden begrip voor de overwegingen van de Congregatie, maar het bericht leidde wel tot onzekerheid over de ver-

lenging van het huurcontract (de overeenkomst liep tot en met 31 december 2020). Ook zagen we er aanleiding in om enkele van de geplande investeringen in het gebouw en de inhoudelijke vernieuwing van de museumpresentatie in de wacht te zetten. Begin 2019 kwamen wij met de Congregatie verlenging van de huurovereenkomst tot en met 30 juni 2025 overeen, waarmee wij huurzekerheid hebben voor de huidige en de volgende cultuurnotaperiode (2021-2024). In een separate overeenkomst met de Congregatie werden daarnaast afspraken gemaakt over het verkoopproces door de Congregatie en de betrokkenheid van het NMVW daarbij. Hoewel we hiermee met vertrouwen de toekomst

De oorsprong van het Afrika Museum

Het Afrika Museum in Berg en Dal bij Nijmegen is ontstaan in 1954. Het is opgericht als een missiemuseum. Er waren meerdere op Afrika gerichte musea in het overwegend katholieke, zuidelijke deel van Nederland, maar het museum in Berg en Dal was erg succesvol en werd na verloop van tijd ook financieel gesteund door de Nederlandse overheid.

De collectie is aanvankelijk bijeengebracht door de paters en broeders van de Congregatie van de Heilige Geest, de Spiritijnen. Met veel begrip en respect hebben zij de voorwerpen verzameld. Pater Jan van Croonenburg was de drijvende kracht achter de oprichting van het museum en tevens de eerste curator. Later ging het museum ook zelf verzamelen.

Tot 1958 was het museum gehuisvest in een herenhuis van de congregatie in Berg en Dal. Vanwege gebrek aan ruimte verhuisde het museum in 1958

naar het gebouw tegenover het herenhuis aan de andere kant van de toegangsweg naar het museum. Spoedig daarna werd het Afrikaanse dorp in de tuin van het museum geopend. De eerste Afrikaanse woningen waren overgenomen van de Wereldtentoonstelling in Brussel. In 1967 en later in 1980 is dit buitenmuseum verder uitgebreid.

Naast de traditionele kunstverzameling herbergt het Afrika Museum ook een uitgebreide collectie hedendaagse Afrikaanse kunst. De helft van de ongeveer 8000 voorwerpen van het museum is in bruikleen van de Congregatie.

Sinds 2014 maakt het Afrika Museum, samen met het Tropenmuseum in Amsterdam en het Museum Volkenkunde in Leiden deel uit van het Nationaal Museum van Wereldculturen. In april 2017 werd ook het Wereldmuseum Rotterdam onderdeel van de stichting.

Museum in Berg en Dal?

tegemeetziën, hebben we die onderdelen van de verbouwing die investeringen met een langere afschrijvingstermijn vergen, voornamelijk 'on hold' gezet totdat de nieuwe eigenaar en diens perspectief bekend zijn. We verwachten dat dit in de loop van 2019 zijn beslag krijgt...

...De huurovereenkomsten voor de panden van het Afrika Museum en het Tropenmuseum zijn met ongewijzigde voorwaarden verlengd tot respectievelijk 1 juni 2025 en 1 januari 2021. Er is derhalve de komende jaren geen risico van onverwachte of aanzienlijke huurverhogingen of wijziging van huurvoorwaarden.'

Gesprek met Stijn Schoonderwoerd

Met de opmerkingen die ik in

de inleiding noemde, ging ik op 16 januari 2020 naar Stijn Schoonderwoerd, directeur van de vier volkenkundige musea in Nederland. Er volgde een open gesprek dat meer duidelijkheid verschafte.

Schoonderwoerd: 'De verkoop van terrein en gebouwen van het museum bevindt zich in een eindfase en wordt waarschijnlijk in de eerste helft van 2020 afgerond. Aan wie het verkocht gaat worden, is nog de vraag, aan een particulier of een bedrijf, daar is op nu nog geen duidelijkheid over. In ieder geval niet aan de gemeente of het rijk.

Het museum zal blijven bestaan, in het bestemmingsplan staan de gebouwen immers als museum omschreven. Ook het buitenmuseum wordt verder ontwikkeld. De koper zal mogelijk ideeën hebben hoe de verdere ontwikkeling zal gaan. Hij zou bijvoorbeeld een conferentiegebouw kunnen neerzetten.

De congregatie heeft wel gesteld dat ze bij hun keuze aan wie verkocht wordt

het museale belang mee laten wegen.

De congregatie wil veel van zijn bezittingen verkopen. De oorzaak ligt in het feit dat de huidige generatie Nederlandse paters aan het verdwijnen is en dat paters uit bijvoorbeeld Afrika in Nederland missiewerk gaan doen (tijden veranderen). De huidige leiding wil de nieuwe generatie paters niet opzadelen met het beheer van al die bezittingen.'

Daarna hebben we uitgebreid gesproken over het gevoerde en in de toekomst te voeren beleid van het museum. Waarbij ik benadrukt heb dat wij als etnografica-liefhebbers natuurlijk niet zo enthousiast zijn over het gevoerde beleid. De benedenverdieping heeft het afgelopen jaar een gedaantewisseling onder-

Het Afrika Museum met omringend terrein en linksboven het herenhuis waar het museum begonnen is. © Afrika Museum

‘Het bestaansrecht van de musea staat nu niet meer ter discussie’

gaan, waarbij met behulp van moderne technieken een link gelegd wordt tussen heden en verleden. Het ziet er fris en verzorgd uit. Helaas is echter nogal wat etnografica verdwenen uit het museum. Over de tentoonstelling ‘*Fashion cities of Afrika*’ zullen de meningen bij etnografica-liefhebbers uiteenlopen. Maar dat geldt ook voor de fototentoonstellingen uit het recente verleden. Schoonderwoerd: ‘De vier volkenkundige musea in Nederland bestaan nog, omdat er een fusie heeft plaats gevonden. Het Afrika Museum stond op een lijstje om te worden opgeheven. Tien jaar geleden werd er volop gespeculeerd over opheffing van de musea. De maatschappelijke vragen over het bestaansrecht van de musea staan nu, in 2020, niet meer ter discussie. Dat is ook te danken aan het beleid dat we daarna gevoerd hebben.

Met de nieuwe insteek van het tentoonstellingsbeleid wordt geprobeerd een jonger publiek aan te spreken. De belangstelling voor de klassieke etnografica ligt toch vooral bij een ouder publiek. Binnen het personeel is er geen discussie over de verandering van het beleid geweest. Er zal in de toekomst geprobeerd worden bij de vier volkenkundige musea een balans te vinden tussen de klassieke etnografica en het vertonen van hedendaagse actualiteiten op kunst- en volkenkundig gebied.

Over het algemeen blijkt uit onderzoek dat de publiekswaardering positief is. Dat de etnografica niet vergeten wordt, blijkt onder andere uit de aanstaande tentoonstelling over Oceanië in het Volkenkundig Museum in Leiden. Het bezoekersaantal van het Afrika Museum is in 2019, tegen de landelijke trend in, afgenomen tot 55000 (in 2018 nog 71000, bron jaarverslag 2018). Dit heeft mogelijk mede te maken met sluiting van de benedenverdieping in 2019.’

Conclusie

Zoals het er nu uitziet, wordt het Afrika Museum verkocht en is daarmee ge-

red als museum. Er wordt geprobeerd een nieuw en jonger publiek te vinden door meer aandacht te geven aan hedendaagse thema’s en kunst. Daarnaast is de directie zich ervan bewust dat ook de oudere generatie, de klassieke etnografica-liefhebbers, aan bod moeten komen. Het is zoeken naar de juiste balans. en afwachten of het nieuwe beleid aanslaat bij een breder publiek.

Voor de meeste van onze lezers, die immers vooral etnografica-liefhebbers zijn, zal het echter jammer zijn dat deze weg is ingeslagen.

guusvandenb@gmail.com

Literatuur

Grootaers, J. en Eisenburger, I. (2002). *Forms of Wonderment, The History and Collections of the Afrika Museum*, Berg en Dal, deel 1. Berg en Dal: Afrika Museum

Ribbens, A. (2019). ‘Donker Afrika’ is verdwenen uit Berg en Dal. In *NRC Handelsblad* 5-12-2019 p. C12

Website

Verantwoording 2018. Stichting Nationaal Museum van Wereldculturen. Geraadpleegd januari 2020

Een zaal waar moderne aspecten van Afrika worden belicht en een zaal met etnografica © Afrika Museum